

Н. Клименко, проф.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФ. В.К. ЛИСИЧЕНКА*"История вся слагается именно из действий личностей, представляющих из себя несомненно деятелей."
В.И. Ленин**Розглядаються основні види наукової, педагогічної та організаційної діяльності загальновідомого і загальнови-
знаного в Україні та за кордоном професора – патріарха криміналістики В.К. Лисиченка.**Ключові слова: наука криміналістики, професор Лисиченко В.К.**Рассматриваются основные виды научной, педагогической и организационной деятельности общеизвестного и
общепризнанного в Украине и за рубежом профессора – патриарха криминалистики В.К. Лисиченко.**Ключевые слова: наука криминалистики, профессор Лисиченко В.К.**The article deals with major types of scientific, pedagogical and organizational activity of professor – criminalistics patriarch
В.К. Lisichenko, widely known and generally recognized both in Ukraine and abroad.**Key words: criminalistics science, Professor Lysychenko В.К.*

Віталій Костянтинович Лисиченко – загальновідомий і загальновизнаний вчений-криміналіст, справжній фахівець своєї справи, доктор юридичних наук, академік Міжнародної Слов'янської академії (1997 р.), учасник Великої вітчизняної війни, професор (з 1978 р.), заслужений юрист України (1992 р.), прожив нелегке, але змістовно насичене життя В.К. Лисиченко відомий в Україні та за її межами. За визначенням Р.С. Белкіна він був "признаним патріархом українських криміналістів" [1].

Початком його наукової діяльності була робота в Київському НДІСЕ МЮ України: з 1949 року науковим співробітником, потім – завідуючим відділом, а з 1951 по 1962 р. р. – директором інституту. В цей період Лисиченко В.К. написав понад 30 наукових статей, присвячених різним питанням судової експертизи, експертному дослідженню речових доказів, зокрема документів, історії розвитку криміналістики і судової експертизи. Він займається дослідженням речових доказів. Результатом його експертних досліджень речових доказів стає кандидатська дисертація, яку він захистив на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему "Криміналістичне дослідження речових доказів методами, заснованими на застосуванні радіоактивних ізотопів" (тепер спеціальність 12.00.09).

Працюючи ще в інституті, В.К. Лисиченко поєднував науково-дослідну роботу з педагогічною діяльністю, викладав криміналістику за сумісництвом на юридичному факультеті Київського університету імені Тараса Шевченка.

У 1962-63 навчальному році після хвороби Віталій Костянтинович переходить на постійну роботу на юридичний факультет Київського університету. Спочатку він працює на посаді доцента кафедри кримінального права і криміналістики, потім створює самостійну кафедру криміналістики. В.К. Лисиченко на факультеті працював понад 32 роки. Талановитий лектор і педагог читає лекції з криміналістики, а також з розроблених ним спецкурсів: "Використання даних природничих і технічних наук у розслідуванні злочинів", "Наукові основи праці слідчого", "Особливості розслідування окремих видів злочинів" тощо. Проводить семінарські та практичні заняття, керує написанням курсових і дипломних робіт, розробляє методичні рекомендації з нормативних курсів і спецкурсів. З метою покращення навчального процесу і використання технічних засобів в ньому В.К. Лисиченко при кафедрі криміналістики створює спеціалізовані кабінети (лабораторії) криміналістичної тактики і методики розслідування злочинів.

За час роботи на юридичному факультеті КДУ Лисиченко займає посаду професора кафедри криміналістики, завідуючого кафедрою, заступника декана і декана, написав понад 100 праць, які присвячуються правовій

природі і видам спеціальних знань, юридичному поняттю і значенню документів (1972), використанню даних природних і технічних наук в слідчій і судовій практиці (1979 р.), особливостям криміналістичної характеристики, зокрема групових злочинів, проблемам науково-методичного забезпечення слідчої діяльності (1996 р.), питанням судової лінгвістики (1976 р.), техніко-криміналістичного дослідження матеріалів письма, науковим принципам судової експертизи (1978 р.), документуванню проведення слідчих дій (1987 р.), поняттю негативних обставин і механізму їх виникнення (1989 р.), завданням і проблемам кримінальної експертизи, техніці, тактиці і методиці розслідування злочинів.

В 1978 р. він отримує вчене звання професор, а у 1992 р. – "заслужений юрист України". В цей період він видав три підручника з криміналістики (1973, 1988, 2000 р. р.) В 1977 В. К. Лисиченко захистив докторську дисертацію на тему "Криміналістичне дослідження документів (правові і методичні проблеми)" [2, 3].

Напрямами наукової діяльності В.К. Лисиченка були кримінальний процес, правова статистика, криміналістика і судова експертиза. За весь період з цих питань він підготував одноосібно і в співавторстві понад 200 наукових праць, з яких 1 авторське свідоцтво на винахід, 5 монографій, 4 підручники, 7 навчальних посібників, 10 розділів у складі авторських колективів інших наукових видань [1].

Найбільш відомими з них є наступні роботи: "Використання радіоактивних ізотопів при криміналістичному дослідженні речових доказів", "Криміналістичне дослідження документів", К.: КДУ, – 1971 р.; "Використання даних природничих і технічних наук у слідчій і судовій практиці", К.: КДУ, – 1978; "Проблеми вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, Конституція України і питання вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності правоохоронних органів" // 36. наукових праць, К., 1997, вип.2 с. 197-205; Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений, підручник, К.: ВШ, 1988. "Негативні обставини і їх значення в розслідуванні злочинів", К.: Атіка, 2000 (в співавторстві); "Форми та способи протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями", К.: Атіка, 2009 (в співавторстві); "Использование специальных знаний в следственной и судебной практике", К.: КДУ, 1987; Негативні обставини і їх значення в розслідуванні злочинів, К.: Дія, 2001; Рдянська криміналістика, криміналістична техніка і слідча тактика, К.: Вища школа, 1973; "Криміналістика" – К.: Атіка, 2001; "Спеціалізований курс криміналістики", К.: ВШ МВС СРСР, 1987.

"Организация дознания в Вооруженных силах Украины", – К.: Дія 2001. "Исправленному не верить" – К.: Либідь, 1990.

В роботі "Юридическое понятие документа и его значение" (К., 1972) вказано, що поняття "документи" широко застосовується в законодавстві, теорії і практиці, проте єдине наукове визначення його відсутнє. Всі відомі в кримінально-процесуальній і криміналістичній літературі визначення документа поділяються на дві групи:

1) визначення, в яких документи розглядаються як письмові акти, що посвідчують (закріплюють) за допомогою письма відомості про обставини (факти), які мають юридичне значення;

2) визначення, що розглядають документ як предмет вольової діяльності людини, за допомогою якої загальноновизнаним, або спеціальним способом (звукзапис, фотографія, фотозйомка тощо) зафіксовані відомості про факти або закріплені зображення, які мають значення для вирішення справи.

Лисиченко наводить ознаки документа і формулює його загальне поняття: "Документ – це письмовий акт або спеціально встановлений предмет, який закріплює знаками природних мовних систем письма або спеціальними науковими і технічними знаковими системами певні волевиявлення або відомості функціонального характеру, практичне значення яких визначається нормами права" (С. 187).

В статті "Проблеми техніко-криміналістичного дослідження матеріалів документів" // Криміналістика и судовая экспертиза, 1971, вып. 8) він поділяє вказані дослідження документів на два основних види: спеціальні технічні дослідження, що встановлюють ознаки різних способів підробки документів; дослідження, які проводяться з метою встановлення однорідності (групової належності або загального джерела походження матеріалів письма, що використовуються для виготовлення документів-речових доказів. Описуються процеси і взаємодія їх в папері і речовинних штрихів тексту документів, що приводять до зміни їх якостей. Останні потребують всебічного вивчення, тому що знання їх механізму в різному папері і писучих масах дозволяє з'ясувати можливість розрізнення конкретних ідентифікаційних завдань під час техніко-криміналістичного дослідження документів речових доказів.

Учебний посібник "Использование данных естественных и технических наук в следственной и судебной практике" (К., 1979 р.), присвячено правовим засадам і питанням їх використання, формам і методам в слідчосудових і криміналістичних експертних дослідженнях; співвідношення їх з методами інших наук; класифікації методів і технічних засобів криміналістики; процесуальним і науковим принципам судової експертизи. До процесуальних принципів судової експертизи В.К. Лисиченко відносить принцип законності, повноти та обґрунтованості висновку, принцип об'єктивності розмежування функцій експерта та інших учасників судочинства, принцип самостійності і активності експерта в дослідженні, яке він проводить, принцип особистої відповідальності за проведення експертизи. Науковими принципами він вважає ті ж характерні риси, які притаманні будь-якому науковому дослідженню: відтворюваність, виведення, перевіряємість, критичність, практична користь, науково-практична спрямованість дослідження та його результати, достовірність і наочність наслідків, наглядність і спостереження ходу і результатів дослідження, мотивованість використання методів і технічних засобів. Знання цих принципів має важливе значення для правильного розуміння змісту експертних досліджень працівниками органів розслідування і суду, а також оцінки висновку експертів як засобу доказування кримінальної і цивільної справи.

Перебуваючи на заслуженому відпочинку, ветеран, вчений і педагог В.К. Лисиченко продовжує науково-педагогічну діяльність. З 1993 р. по 2000 р. працює професором кафедри криміналістики Інституту підготовки кадрів СБУ, пізніше Національної академії Служби безпеки України (з 1997 р.). З 1995 по 1997 р. за сумісництвом – головним науковим співробітником відділу кримінального і виправно-трудового права Інституту законодавства Верховної Ради України. З жовтня 2000 р. Віталій Костянтинович працює професором кафедри кримінального права, процесу і криміналістики **Національної академії податкової Служби України** і за сумісництвом професором кафедри кримінального права і кримінального процесу НА СБУ. Як і раніше він віддає багато сил і енергії науковій і методичній роботі в цих навчальних закладах, допомагає в організації навчального процесу, консультує і навчає молодих викладачів. Він публікує понад 30 наукових статей, в яких приділяє увагу розробці проблем використання досягнень криміналістики в оперативно-розшуковій діяльності, організації і тактиці оперативного пошуку і розшуку. Розробляє концепцію реформування кримінально-процесуального законодавства і приведення його у відповідність до конституції і гармонізації з міжнародно-правовими стандартами (1996), співвідношення понять "злочинність" і "організована злочинність" і типових ознак кримінальних утворень в Україні (2001) криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах [4].

Монографія "Негативні обставини та їх значення у розслідуванні злочинів" написана в співавторстві з Когутичем І.І. (К.: Дія, 2002, – 182 с.).

В роботі наводиться визначення негативних обставин в широкому значенні – як будь-які фактичні дані, що протирічать звичайному поясненню факту відповідно певній версії і у вузькому, як докази, які протирічать (до їх логічного розв'язання) звичайному поясненню факту відповідно певної версії. Негативні обставини в другому визначенні забезпечують вимогам відповідності і допустимості і являються доказами в справі. Виявляються негативні обставини під час проведення слідчих дій (огляду, обшуку, експертизи тощо). Під час проведення експертизи вони частіше підтверджуються, проте можуть бути виявлені і нові негативні обставини, що слугують підставою для уточнення слідчих версій в справі.

У науково-практичному посібнику "Форми та способи протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями" (в співавторстві з Р.М. Шехавцовим, К.: Атіка, 2009) визначено поняття, форми, способи та суб'єкти протидії розслідуванню корисливо-насилницьких та корисливих злочинів, вчинених організованими утвореннями. Вивчення особливостей відображення способів впливу протидіючих суб'єктів на певні носії інформації, яка має доказове значення, показано, що досі не вироблено загальноприйнятого визначення поняття діяльності злочинів та інших зацікавлених осіб щодо протидії розслідуванню, у публікаціях автори здебільшого розглядають наступні види прояву протидії розслідуванню: інсценування, давання неправдивих показань, відмова від давання показань, використання неправдивого алібі, негативні обставини тощо. Автори наводять дані про ефективність існуючих правових і криміналістичних засобів подолання протидії розслідуванню у двох формах: 1) приховування даних про подію злочину і причетних до нього осіб; 2) втручання в розслідування злочинів як з боку організованих злочинних утворень та інших зацікавлених осіб, в тому числі представників органів державної влади і управління.

Встановлюються питання вдосконалення взаємодії правоохоронних органів між собою, зі ЗМІ та громадськими організаціями при подоланні протидії розслідуванню злочинів. Посібник підготовлений для практичних працівників правоохоронних органів, науковців, викладачів, аспірантів, ад'юнктів і студентів (курсантів) юридичних вузів згідно із нормами спецкурсів "Боротьба з протидією розслідуванню злочинів" і "Організація розслідування злочинів".

В.К. Лисиченко велику увагу приділяв підготовці науково-педагогічних кадрів. Він підготував понад 40 докторів і кандидатів юридичних наук, які працюють не лише в Україні, а й в інших країнах СНД. Багаторічний досвід його наукової роботи нерозривно пов'язаний з активною участю в атестації наукових кадрів.

В.К. Лисиченко був членом спеціалізованих вчених рад Київського НДІСЕ МЮ України Д 26.001.07 Київського університету імені Тараса Шевченка, Д01.56.01 Національної академії внутрішніх справ України, К 70.705.02 Академії прикордонних військ України імені Богдана Хмельницького, Національної академії Служби безпеки України, тощо.

В.К. Лисиченко брав активну участь у рецензуванні наукових статей та входив до складу редакційних комісій багатьох збірників: "Криміналістика и судебная экспертиза", "Вісник академії МВС України", "Вісник акаде-

мії СБУ", "Вісник КНУ імені Тараса Шевченка юридичні науки", "Науковий вісник Національного університету ДПС України", "Криміналістичний вісник ДНД ЕКЦ МВС України" тощо.

Віталій Костянтинович користувався заслуженою повагою серед професорсько-викладацького складу та студентів різних навчальних закладів України, в яких він читав лекції.

Серед вихованців В.К. Лисиченка багато відомих юристів-правознавців, науковців, суддів, прокурорів, народних депутатів України. Вимогливість до себе, надзвичайна працездатність, високий професіоналізм, людяність і порядність сприяли набуттю ним авторитету серед широкої юридичної громадськості, вдячності його численних учнів.

1. История отечественной криминалистики. – М: Норма, 1999. – с. 152.
2. Віталій Костянтинович Лисиченко (до 80-річчя від дня народження, на 50-річчя науково-педагогічної і громадської діяльності) упорядник М.Є. Шумило, П.М. Кубрак і В.П. Мазур. – К, 2001. – 31 с.
3. Юридическая энциклопедия. – К., 2001, Т.3. – К., 2001. – С.477.
4. Світлій пам'яті Лисиченка В.К. присвячується // Науковий вісник НУДПС України (економіка. Право), №3 (46), 2009, с. 264-265.
5. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. – М: БЕК, 1997. – 339 с.
6. Аверьянова Т.В., Лысов Н.Н. Краткий библиографический справочник "Советские криминалисты". – Н. Новгород, 1991.

Надійшла до редколегії 10.02.12

УДК: 343.132.1

І. Сервецький, д-р юрид. наук,
В. Редька, ад'юнкт

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМІСТІ ГРОМАДЯН – ПРОГРЕС СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто деякі проблеми, які впливають на формування політичної свідомості громадян. Зроблено висновок, що підвищення політичної активності громадян впливає на позитивну мотивацію у їх сприянні правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю та корупцією.

Ключові слова: особистість, свідомість, політична психологія, політична активність, народні маси, політична культура.

Rassмотрены некоторые проблемы, которые влияют на формирование политического сознания граждан. Сделан вывод, что повышение политической активности граждан влияет на позитивную мотивацию в их содействии правоохранительным органам в борьбе с преступностью и коррупцией.

Ключевые слова: личность, свідомість, политическая психология, политическая активність, народные массы, политическая культура.

Some problems that influence on forming of political consciousness of citizens are considered. Drawn conclusion, that the increase of political activity of citizens influences on positive motivation in their assistance to law enforcement authorities in a fight against criminality and corruption.

Keywords: personality, consciousness, political psychology, political activity, the folk masses, political culture.

Формування демократичного суспільства – це перш за все, процес суттєвих структурних реформ, кінцевою метою яких є поліпшення добробуту українського народу, який можна досягти завдяки підвищенню суспільно-політичної діяльності громадян. Дана діяльність повинна ґрунтуватись на суспільно-демократичних цінностях.

Але, якщо ми дійсно хочемо демократії, ми повинні зрозуміти, що для її досягнення необхідні радикальні зміни у свідомості громадянина. Адже демократичне суспільство вимагає для свого функціонування сформованої демократичної свідомості. Без неї будь-який закон може залишитись тим, чим була Конституція для сталінського суспільства – словами. Правова держава може розвиватись тільки разом з громадянським суспільством, – разом і одночасно.

Заклики до зміни свідомості – це безглузде. Важливіше зрозуміти, а також спробувати змодельювати конкретні шляхи цих змін. Потрібні зміни не лише на рівні державної влади, але і на різних рівнях відносин між людьми (на роботі, на вулиці, в міському транспорті, тощо).

Вивченням проблеми формування громадянського суспільства в державі, що закріплена в Конституції України [1] займалися такі політологи і політичні діячі:

В. М. Литвин [2], М. Погребенський, М. Михальченко, Ю. Левенець [3], М. Лепський та інші.

Проблематикою з точки зору політичної психології займалися такі вчені А. Ашкеназі, Г. Ледерера, Х.-Г. Мозера, П. Шмідта (Німеччина); А. Дорна, С. Московічі, А. Першерона (Франція); М. Біллінга, А. Семюеля, Х. Гаета (Велика Британія) та ін.

Цей процес є довготривалим, багатоетапним та віддаленим у часі, проте висвітлення цієї теми вже сьогодні займає чільне місце серед науковців, журналістів та політиків. Дана тема пронизана різноманітним підходів та оцінок до її висвітлення, політичними та ідеологічними розбіжностями.

Мета нашої статті визначити окремі проблеми, які впливають на формування політичної свідомості особистості та політичної культури громадян, що є основою їхнього сприяння правоохоронним органам.

З досвіду високо розвинутих демократичних країн ми бачимо, що активна допомога громадян у розкритті і розслідуванні злочинів несе за собою відкритий характер і вважається за честь, адже довіра до правоохоронних органів серед населення є ознакою демократи-

